

A vadászati tudományos kutatás helyzete és jövője

DR. BENCZE LAJOS

Európában, így hazánkban is, a vad tartása mindaddig nem jelentett különösebb gondot, amíg a természet a növényevő és a ragadozó állatfajok spontán kialakult arányával az egyensúlyt tartotta, illetve, amíg ezt az életközösségi rendet az ember tevékenysége nem zavarta meg. Az ember által lényegesen meg nem változtatott természetben a vadon élő állatvilág és ezen belül a vadállomány életfeltételei is biztosítva voltak, és a földtulajdonhoz kötött vadászati jog keretei között a vadállomány fenntartása vagy fejlesztése a hagyományos vadóvason kívül elmélyültebb ismereteket még nem követelt.

A társadalmi átalakulás nyomán megindult gazdasági fejlődés azonban magával hozta az erdők fokozott igénybevételét, kitermelését, majd ezt követte helyenként az egykori természetes erdők gazdasági céloknak jobban megfelelő monokultúrákká való átalakítása és napjainkban esetenként a gyorsan növő fafajok ültetvénytzerű telepítése.

A mezőgazdasági termelés fejlődése is előbb egyrészt maga után vonta a folyók szabályozását, a vadvizek, lápok, mocsarak lecsapolását, másrészt a társadalmi átalakulásban gyökerező korszerű nagyüzemi termelési módszerek bevezetését, amelyek legfőbb jellemzői a gépesítés és a kemizálás. A kisparcellák változatos összetételű növénytakaróját a mezőgazdaság területén is felváltotta a monokultúrák világa, amely új és gyakran kedvezőtlen feltételeket teremtett a vad számára.

A megváltozott és állandóan változó természeti — környezeti — adottságok, a mai társadalmi viszonyainkban gyökerező belterjes erdőgazdasági és nagyüzemi mezőgazdasági termelési módszerek, valamint a természet sokoldalú hasznosításához fűződő általános emberi igények, tehát a vadállomány és a vadon élő egyéb állatvilág tartásában is merőben új módszerek bevezetését követelte meg és a világszerte fejlődő vadászattudomány számára is új feladatokat határozott meg.

A vadászati tudományos kutatás kialakulását, fejlődését és további feladatait tehát a vad élőhelyének és életfeltételeinek megváltozása, továbbá a vadászat tárgyát képező fajok fenntartásához, illetve állománynépességük arányainak kialakításához, vagy dúsításához fűződő érdekek alakították ki.

Hazánkban a vadászati tudományos kutatás — mint Európa legtöbb országában — az erdészeti felsőfokú tanintézetek keretén belül indult meg. Később az Erdészeti Kutatóintézet, illetve az Erdészeti Tudományos Intézet kutatási programjában is szerepelt vadgazdálkodás körébe tartozó feladat és e hagyományos kapcsolat napjainkban is fennmaradt. Az ERTI keretén belül azonban önálló vadászati (kutatási) osztály nem alakult ki és ezért a kutatás volumene és intenzitása is eléggé ingadozott.

A mai soproni Erdészeti és Faipari Egyetem és jogelődei keretén belül is időszakosan hullámzott a kutatás színvonala és jellege. Nagyobb intenzitással, ámbár még mindig szerény keretek között az utóbbi évtizedben bontakozott ki a vadgazdasági oktatás fejlődésével párhuzamosan itt is a tudományos kutatás, amely elsősorban a vad és környezete közötti kapcsolatok tisztázására, valamint az erdőgazdasági vadkárok megelőzése és elhárítása lehetőségeire szorítkozott.

A felsőfokú mezőgazdasági tanintézetekben a vadgazdaságtan oktatása szintén messzenyúló hagyományokra tekint vissza, de ez a tantárgy ez ideig nem

nyert teljes polgárjogot a mai agrártudományi egyetemeken és főiskolákon, mert csupán fakultatív tárgyként szerepel a tanrendben. Ennek ellenére a vadászati tudományos kutatás terén, különösen az intenzív apróvadtenyésztés bevezetésével és fejlesztésével kapcsolatban nemzetközi viszonylatban is kiemelkedő eredményeket értek el jeles agrár szakemberek.

Mindez abban a felismerésben leli magyarázatát, hogy előtérbe került a szárnyas apróvad (fácán és fogoly) fontos szerepe az integrális növényvédelemben és a vadgazdálkodásban, illetve hogy mind határozottabban került felszínre az apróvad életfeltételeinek biztosítása a korszerű nagyüzemi kemizált és gépesített mezőgazdaság viszonyai között.

A vadászati tudományos kutatás kiteljesedése során újabb szakterületekre is kiterjedt, így pl. a Növényvédelmi Kutató Intézetben, az Állatorvostudományi Egyetemen, az Országos Takarmányminősítő Intézetben stb. foglalkoznak a vadgazdálkodást közvetlenül vagy közvetve érintő feladatok megoldásával, sőt, a humán egészségügy területén is felmerülnek vadegészségügyi vonatkozású esetek (veszettség, trichinellózis, tularémia stb.).

Mindez azt igazolja, hogy a vadászati tudományos kutatás széles skálán mozgó, komplex feladatokat ölel fel, amelyek megoldása több tudományág specialistáit igényli: a polihistorok ideje a vadászattudomány és a vadászati tudományok kutatás területén is lejárt!

Ebből a felismerésből született a Telki Állami Erdő- és Vadgazdaság kötelekbe tartozó Vadbiológiai Állomás (Budapest) életrehívásának gondolata, amelynek keretén belül Budakeszin országos hatáskörű Vadegészségügyi Laboratórium működik. Az állomás egyben az országos trófeabírálat igényes és felelősségteljes funkcióját is betölti.

Egyébként az újabban miniszteri rendelettel szabályozott tudományos kutatási rendszerben a Vadbiológiai Állomás kutatási bázisként a vadászati kutatás központi összefogó szerve, amely több kutatóhely munkáját koordinálja. Így pl. e tekintetben kutatóhelynek minősül az Erdészeti és Faipari Egyetem Vadgazdálkodási Tanszéke, a gödöllői Agrártudományi Egyetem (Állattani Tanszék) és az Erdészeti Tudományos Intézet. A Vadbiológiai Állomás egyéb kutatási munkát is végez, amely szintén fontos láncszeme a vadászattudományok és a vadgazdálkodás fejlesztésének.

A MÉM Kutatásügyi Főosztálya pedig egyben a vadászati tudományos kutatásnak is felügyeleti és irányító szerve.

A Magyar Vadászok Országos Szövetsége Fácánkerten (Tolna m.) egy vadvédelemtechnológiai állomást szervezett, amelynek feladata a MÉM Növényvédelmi Főosztálya által megadott irányelvek és szempontok szerint a forgalmazás előtt bizonyos növényvédőszeresek vadra gyakorolt hatásának vizsgálata.

Ma már a gyakorlati vadgazdálkodás semmiképp sem vonatkoztatható el a tudományos kutatómunkától. A vadgazdálkodás fejlesztése érdekében minden területen alkalmaznia kell a kutatás legújabb eredményeit, sőt, esetenként a gyakorlati szakemberek is kutató munkát végeznek. Gondoljunk csak a nagykapacitású zárttéri szárnyas apróvadtelepekre (pl. Lenes, Soponya stb.), vagy akár egyéb intenzív apróvadtenyésztési központokra is (pl. Tata), ahol a vad tömeges tartása permanens gyakorlati és elméleti (tudományos) készenlétet és folyamatos megfigyelést igényel. Ez a felelősségteljes munka pedig jól képzett, többségében kutatói adottságokkal és hajlammal rendelkező szakembereket követel.

A vadgazdálkodás és a vadászat a mai értelmezésben egyben alkalmazott

természetvédelemnek tekinthető, amely nem csupán a vadgazdálkodás haszonvadjait tartja vadászható és önmagát reprodukáló szinten, hanem a vadon élő egyéb állatvilág védelmének és megőrzésének is egyik letéteményese.

De nemcsak a vadon élő állatfajok fenntartásához fűződik a vadgazdálkodás érdeke, hanem egyes tájrészletek eredeti arculatának és jellegének megőrzése, vagy más esetben azok helyreállítása (rekonstrukciója) szoros összefüggésben áll a vadászati tudományos kutatás és gyakorlat céljaival. Szélesebb értelmezésben a vadászattudomány a tájgondozásunk és a környezet védelmének egyik fontos eleme és láncszeme, a vad és a vadon élő egyéb állatvilág pedig biológiai mutatója (indexe) az adott táj természeti jellegének. A vadállomány összetétele, környezeti pozitív és negatív kapcsolatai, egyes fajok gyakorisága vagy hiánya, egészségi állapota éppen úgy visszatükrözi az élőhely gazdagságát, mint alkalmatlanságát, de egyben utal a környezetben lezajló folyamatokra és változásokra is. Ha tudjuk pl., hogy a jegesmedve zsírszövetében az északi póluson is jelentős HCH-tartalom mutatható ki, vagy hogy a levegő szennyezettségére utalhat a nyulak vérének foszfor- és kalciumtartalma stb., nem nehéz megsejteni vagy megtalálni a környezetvédelem és a vadgazdálkodás közötti összefüggéseket, tehát a vadászati tudományos kutatás és más természettudományi terület közötti kapcsolatokat.

A vadászati tudományos kutatásnak eme összefüggések ismeretében kell a vad és a vadon élő egyéb állatvilág fenntartása lehetőségeinek kimunkálásán fáradoznia és tervszerű kutatási program keretén belül annak egyes részeit kidolgozni. Amint a felvetett néhány gondolatból láttuk, ezek a feladatok jól képzett specialistákat igényelnek.

Egyébként ma már általában kirajzolódott az ember környezetének és az ember által hasznosított (birtokba vett) földterületnek három fő övezete, nevezetesen:

1. A nagyvárosok és az ipari centrumok környéke,
2. Az intenzív mező- (és erdőgazdasági) termelésre alkalmas és feltárt területek.
3. Az eddig feltáratlan tartalék és természetvédelmi körzetek, vagy a mezőgazdasági művelésre alkalmatlan területek.

E három zónán belül a vadgazdálkodás lehetőségei és a vadászati tudományos kutatás feladatai rendkívül differenciáltak.

Míg egyes területeken az ember környezetének védelme a legfőbb tudományos és gyakorlati feladat, addig másutt a mező- és erdőgazdasági termelés fokozása mellett és a természet sokoldalú hasznosításához fűződő érdekek keretén belül a vadállomány és a vadonélő egyéb állatvilág fenntartása állítja a tudomány embereit új feladatok megoldása elé.

Hazánkban különösen az utóbbi feladatok kerülnek mindinkább előtérbe. Ezek megoldása feltétlenül elmélyült kutatómunkát igényel, amely képzett kutatók komplex tevékenységként tudhatja csak biztosítani a vadállomány fennmaradását. Most pedig lássunk néhány közeli, ha úgy tetszik, középtávú feladatot.

Mindenekelőtt tisztázni kell egyes erdő- és mezőgazdasági területek rendeltetését, ezen belül a vadgazdálkodás természeti adottságait és fejlesztésének lehetőségeit. A szarvas tenyésztésének főbb körzetei és irányelvei általában tisztázottak, ezek bevezetése folyamatban van. Az őzállomány területi meg-

cszlása, összetétele, minőségének javítása azonban égetően sürgős, megoldásra váró kutatási feladattá vált.

A tudományos kutatást Európa-szerte és így hazánkban is a nyúlállomány helyzetének vizsgálata foglalkoztatja.

Egyes területek újranépesítésének kérdése, az ún. vérfelfrissítési akciók eredménytelenségének vadegészségügyi és telepítési vonatkozású vizsgálata, a vad szállításából eredő megrázkódtatások megelőzése és kiküszöbölése, a kihelyezés és az új környezet alkalmasságának vizsgálata és végül a mezei nyúl zárttéri tenyésztésének megoldása áll e kérdéskomplexum középpontjában.

A fogoly állomány feljavítása és a területek újratelepítése nemkülönben fontos tudományos kutatási és gyakorlati feladat.

A vadegészségügy helyzetének országos arányú felmérése, a vad betegség-terjesztő tevékenységének tisztázása, az intenzív apróvadtenyésztés keretén belül fellépő járványos megbetegedések és parazitózisok megelőzésének és gyógyítási módjainak kidolgozása, a sportvadász célokra is alkalmas fácánok zárttéri nevelése stb., nemkülönben még további kutató tevékenységet igényelnek.

A vad védelmét szolgáló vadgazdasági fásítások tervezése a mezőgazdasági termelésből folyamatosan kivonni szándékozott területek hasznosítása kapcsán felmerülő új kutatási feladat.

A nagyvad takarmányozásának megoldása a vadjelleg megőrzése mellett és a környezet (erdő, mező) igénybevételének csökkentése, azaz a vad által okozott károk megelőzése — ugyancsak közeli feladata a vadászati tudományos kutatásnak.

A rohamosan fejlődő közlekedésből, a mindjobban gyarapodó gépjármű parkból óhatatlanul előadódó balesetek és vadpusztulások megelőzése éppen annyira fontos területei a vadgazdálkodásnak, mint a mezőgazdaság nagyarányú gépesítettségéből és kemizáltságából adódó veszteségek megelőzése, a szelektív toxicitású növényvédőszerke előállítás és még megannyi más, eddig igazolt vagy túlzott következtetés egzakt vizsgálata. A kezdeti aggasztó hatások és eredmények után ma már mindjobban megalapozottá válik az a feltevés, hogy pl. a nyúlállomány nagyarányú megcsappanásának okát elsősorban nem a vegyszerek alkalmazásában kell keresnünk, hanem az sokkal összetettebb hatások eredőjére vezethető vissza.

A vadászati tudományos kutatás középtávú terveiben a ragadozó madarak és az egyéb pusztuló makrofauna védelmének is központi helyet kell biztosítani. Ez pedig az egyik összekötő kapocs a vadászattudomány és a természetvédelem, azaz az ember környezetének védelme között.